

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Створення та діяльність антикорупційних судів у Болгарії, Словаччині та Хорватії

Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України

Європейський інформаційно-дослідницький центр створено з метою надання народним депутатам України інформації, яка може бути використана ними у законотворчій діяльності. Діяльність Європейського інформаційно-дослідницького центру здійснюється в рамках програми USAID "Рада: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво", що виконується Фондом "Східна Європа". Більше про центр на сайті <http://euinfocenter.rada.gov.ua/>

Для цілей даного дослідження було використано порівняльний аналіз спеціалізованих антикорупційних судів, здійснений експертами у сфері права М.К.Стівенсоном та С.А.Шютте, в якому поняття **«антикорупційний суд»** визначається як суддя, суд, підрозділ суду або трибуналу, який спеціалізується в основному (але не виключно) на розгляді справ про корупцію. Використовуючи це визначення, у 2015 році автори визначили 17 юрисдикцій, де на той час були спеціалізовані антикорупційні суди: Афганістан, Бангладеш, Ботсвана, Болгарія, Бурунді, Камерун, Хорватія, Індонезія, Кенія, Малайзія, Непал, Пакистан, Палестина, Філіппіни, Сенегал, Словаччина та Уганда. Три країни – Мексика, Танзанія і Таїланд – створили спеціалізовані антикорупційні суди пізніше. У Мексиці конституційними змінами 2015 року вимагалось створення спеціалізованої антикорупційної палати в Федеральному адміністративному суді, і вона розпочала роботу в липні 2017 року. В Танзанії законом від липня 2016 року було створено новий підрозділ Вищого суду з розгляду економічних, корупційних та організованих злочинів, який розпочав свою роботу у вересні 2016 року. А в Таїланді військовий уряд відкрив новий спеціалізований суд з розгляду справ про корупцію в жовтні 2016 року¹.

Відповідно, серед європейських країн лише у **Болгарії, Словаччині та Хорватії** функціонують антикорупційні суди.

Болгарія

У Болгарії створено розгалужену систему інституцій, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією. Складовою частиною зусиль країни зі стримування корупції та підвищення рівня громадської довіри до державних органів було створено спеціалізований суд, який розглядає злочини, скоєні організованими злочинними угрупованнями, в тому числі злочини, пов'язані з корупцією². У Болгарії антикорупційний суд є універсальним паралельним судом, оскільки система антикорупційних судів включає як суд першої інстанції – [Спеціалізований кримінальний суд](#), так і апеляційний суд – [Апеляційний спеціалізований кримінальний суд](#). В якості касаційної інстанції виступає Верховний касаційний суд.

Діяльність антикорупційного суду Болгарії регулюється:

- [Законом «Про судову владу»;](#)
- [Кримінальним кодексом;](#)
- [Кримінальним процесуальним кодексом.](#)

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу Болгарії, юрисдикція Спеціалізованого кримінального суду поширюється на злочини, пов'язані з діяльністю організованих злочинних груп, та злочини, вчинені державними службовцями та

¹ <http://www.u4.no/assets/publications/U4Issue-2017-5-UKR.pdf>

² Bulgaria Anti Corruption Institutional Framework [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135512224>.

представниками влади (ст. 412а)³. Якщо два або більше злочини проти різних осіб є взаємопов'язаними, їх об'єднують в одну справу; і якщо розгляд будь-якого із взаємопов'язаних злочинів належить до юрисдикції Спеціалізованого кримінального суду, він повинен розглядати об'єднану справу.

Словаччина

У 2003 році у Словаччині було створено Спеціалізований суд (пізніше перейменований на Спеціалізований кримінальний суд) для розгляду справ про корупційні злочини та організовану злочинність. Суд розпочав свою діяльність у 2005 році. Суд був створений у відповідь на вплив на суди першої інстанції кримінальних мереж та місцевих еліт⁴.

Діяльність Спеціалізованого кримінального суду регулюється:

- [Конституцією Словацької Республіки](#);
- [Кримінальним кодексом](#);
- [Кримінальним процесуальним кодексом](#);
- [Законом №757/2004 «Про суди»](#)
- [Законом №291/2009 «Про Спеціалізований кримінальний суд та про внесення змін до окремих нормативно-правових актів»](#).

У судовій системі Словаччини звичайні кримінальні злочини розглядаються окружними судами, рішення яких можуть бути в порядку апеляції переглянуті регіональними судами. Касаційною інстанцією в даному випадку виступає Верховний суд. Антикорупційний суд, судді якого мають статус суддів регіонального суду, є судом першої інстанції, оскільки він має первісну юрисдикцію над справами про корупцію, відмивання грошей, організовану злочинність та інші тяжкі злочини, а апеляційні скарги розглядаються у Верховному суді.

³ Наказателно-процесуален кодекс [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135512224>.

⁴ Stephenson M. Specialised anti-corruption courts: Slovakia [Електронний ресурс] / Matthew Stephenson – Режим доступу до ресурсу: <http://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-slovakia/>.

Відповідно до ст. 14 Кримінального процесуального кодексу Словаччини юрисдикція Спеціалізованого кримінального суду розповсюджується на:

- вбивства;
- вчинення тиску та здійснення впливу на рішення у сфері державного забезпечення та державних закупівель відповідно до ст. 266 (3) Кримінального кодексу;
- підроблення та контрафактне виробництво грошей та цінних паперів відповідно до ст.270 (4) Кримінального кодексу;
- зловживання посадовим положенням відповідно до пунктів 3 і 4 ст.326 Кримінального кодексу;
- отримання хабаря відповідно до ст.328-331 Кримінального кодексу;
- хабарництво відповідно до ст.332-335 Кримінального кодексу;
- непряму корупцію відповідно до ст.336 Кримінального кодексу;
- хабарництво на виборах відповідно до ст.336а Кримінального кодексу;
- створення, організацію та допомогу злочинній або терористичній групі;
- особливо тяжкі злочини, вчинені злочинною або терористичною групою;
- злочини проти власності відповідно до розділу 4 спеціальної частини Кримінального кодексу або економічні злочини відповідно до розділу 5 спеціальної частини Кримінального кодексу в особливо великих розмірах (що у 25 разів перевищує незначну шкоду – 266 євро);

- завдання шкоди економічним інтересам Європейського Союзу⁵.

До Спеціалізованого кримінального суду наразі входять 13 суддів, включаючи голову. Менш серйозні справи розглядає один суддя. Провадження щодо вчинення особливо тяжких злочинів розглядаються колегією у складі трьох суддів, при цьому рішення приймаються більшістю.

Процедура призначення або звільнення суддів Спеціалізованого кримінального суду є звичайною процедурою, що застосовується до суддів звичайних судів. Кандидати на посаду судді складають іспит та подають свої кандидатури на розгляд комітету, призначеного Радою суддів (органу, до складу якого входять 9 суддів та 9 членів, обраних іншими гілками влади). Комітет обирає кандидатуру, яку Рада суддів може затвердити або відхилити з самого початку призначення суддів⁶.

Хорватія

У Хорватії основою системи протидії корупції є Управління з протидії корупції та організованій злочинності (Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, USKOK). У 2009 році було створено Судові відділи з питань провадження у кримінальних справах, віднесених до компетенції USKOK.

Діяльність Судових відділів з питань провадження у кримінальних справах регулюється:

- [Законом «Про протидію корупції та організованій злочинності»](#);
- [Кримінальним кодексом](#);
- [Кримінальним процесуальним кодексом](#).

Відповідно до ст.32 Закону «Про протидію корупції та організованій злочинності» Судові відділи з питань провадження у кримінальних справах, віднесених до компетенції USKOK, створені в окружних та муніципальних судах Осієку, Рієки, Спліту та Загребу. Судді відділів призначаються головою суду на щорічній основі після винесення відповідного рішення радою суду.⁷

Так само, як і в Словаччині, у Хорватії спеціалізований антикорупційний суд має первісну юрисдикцію над справами про корупцію, а апеляційні скарги розглядаються у верховному суді.

⁵ Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

⁶ Stephenson M. Specialised anti-corruption courts: Slovakia [Електронний ресурс] / Matthew Stephenson – Режим доступу до ресурсу: <http://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-slovakia/>.

⁷ Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.zakon.hr/z/166/Zakon-o-Uredu-za-suzbijanje-korupcije-i-organiziranog-kriminaliteta>

Відповідно до ст.21 повноважень Судових відділів з питань провадження у кримінальних справах, віднесених до компетенції УСКОК, належить провадження у справах про:

- зловживання процедурою визнання банкрутства (ст. 283 Кримінального кодексу), недобросовісну конкуренцію у зовнішній торгівлі (ст. 289 (2)), зловживання державною владою (ст.338), незаконне посередництво (ст. 343, 347), хабарництво (ст. 294, 348);
- зловживання посадовим становищем та владою (ст. 337), якщо злочин вчинено представником влади;
- незаконного позбавлення волі (ст. 124), викрадення (ст. 125), примусу (ст. 128), торгівлі людьми (ст. 175), незаконного переміщення осіб через державний кордон (ст.177), крадіжки (ст. 218), вимагання (ст. 234 (2)), шантажу (ст. 235(2)), відмивання грошей (ст. 279 (3)), якщо ці злочини було вчинено групою осіб або організованим злочинним угрупованням;
- незаконного розповсюдження наркотичних речовин групою осіб або організованим злочинним угрупованням (ст. 171 (3));
- створення організованої групи з метою вчинення кримінального злочину (ст.333);
- звідництва (ст. 195 (2)), незаконної торгівлі золотом (ст. 290(2)) та ухилення від митного огляду (ст. 298);
- відмивання грошей (ст. 279), ухилення від сплати податків (ст. 286), перешкоджання отримання доказів (ст. 304), тиску на працівника суду (ст. 309), нападу на посадову особу (ст. 318).

Висновки

Антикорупційні суди можуть налагоджувати процедури розгляду справ про корупцію багатьма шляхами. Наприклад, деякі антикорупційні суди є судами першої інстанції, апеляційні заяви на оскарження рішень яких ідуть одразу до верховного суду країни, відтак оминаючи звичайні проміжні апеляційні суди. Щось на зразок цієї структури використовується в Хорватії та Словаччині. У Болгарії натомість створена паралельна система антикорупційних судів, яка включає суд першої інстанції та апеляційний суд.

Більшість антикорупційних судів розглядають широку низку корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних із корупцією. Крім того, деякі зі спеціалізованих судів, що класифікуються як антикорупційні суди, фактично мають ширшу юрисдикцію, яка охоплює не лише корупційні та пов'язані з корупцією економічні злочини, а й інші тяжкі злочини. Наприклад, у Хорватії суди УСКОК мають юрисдикцію не лише над корупційними правопорушеннями на вищому рівні, а й над організованою злочинністю. Юрисдикція спеціалізованого кримінального суду Болгарії (і відповідного апеляційного суду – Спеціалізованого апеляційного кримінального суду) аналогічним чином охоплює організовану злочинність і корупцію. Юрисдикція

Спеціалізованого кримінального суду в Словаччині поширюється на організовану злочинність і умисне вбивство, а також корупцію та відмивання грошей.

*Підготувала
аналітик
Європейського інформаційно-дослідницького центру
Катерина Пенькова*